

„EXLIBRIS“-EK ÉS MŰVÉSZI NÉVJEGYEK.

□ W. von Zur Westen, a berlini exlibris-klub elnöke nemrégiben ama kéréssel fordult egy író barátjához, hogy kutasson számára írói körökben exlibrisek után.

□ „Mi fán terem az?“ volt a felelet . . .

□ S tényleg, a magyar művelt nagy közönség jó-része is, noha a „Magyar Iparművészet“ Rozsnyay V. H. Kálmán kezdeményezésére ismételten foglalkozott a hazai és külföldi exlibrisekkel, — mind a mai napig tájékozatlan ez apró művészlapok lényegében, céljában; sőt vannak, akik az exlibris fogalmát sem ismerik.

□ Szerény alakban rögzítenek az exlibrisek egy-egy tartalmas gondolatot s a rajzban, ritkábban festésben elhelyezett név, vele kapcsolatosan az: „Ex libris“ különböző nyelvű jelentése, szinte félezer év óta jelzi egyes könyvek kötésének belső oldalán a tulajdonost.

□ Fél ezer év óta! Igen.

□ Öt száz éve, váltakozó érdeklődéssel fordul felénk a közfigyelem.

□ Művészek, könyvbarátok ismételten felszínre hozzák az exlibrisek kérdését, mely hosszabb-rövidebb ideig virul, majd ismét elmerül a meg nem érdemlett feledésbe.

□ Ex libris meis! — könyveimből. E felírás kapcsolatosan a névvel vagy monogrammal a tulajdonjogot fejezi ki. Első sorban tehát arra való, hogy a könyv elkallódását megakadályozza.

□ Erre azonban elegendő volna a név egyszerű beírása is.

□ Valóban! De a szépérvék mindjárt elejétől fogva a névbejegyzés bizonyos művészi formájára törekedett és ily módon létesítette az exlibriseket.

□ Az exlibriseknek mint apró műalkotásoknak első motivuma a tulajdonos rangjának, társadalmi állásának kifejezése volt. A művészi elkészítés korviszonylagosan sok pénzbe került. Ez az oka, hogy az első exlibrisek, mint nemesek tulajdonai, címeresek.

□ A tulajdonos megelégtelte, ha ősisége, családi

származása jelvényei diszelegnek fóliánsain s hirdetik őt, mint könyveket kedvelőt.

□ Rajtuk később az egyéni karakter, a hajlam, az izlés is kifejeződik. A címert kiszorítja egy-egy jelképes alak, egy megrögzített jelenet, fantasztikus kép, néha — különösen legujabban — ornamentális virág vagy valamely költőiesített tájkép rajza.

□ Szóval az exlibrisek kifejezvé a különböző korok izlését, felfogását és bizonyos tekintetben gondolatvilágát is, művelődéstörténetileg fontosak. S bár széptani tekintetben a régi exlibrisek modern izlésünk mögött messze elmaradnak, művészi szempontból mégis becsesek, mert értékes ornamentikájuk gyakran ma is használható motívum.

□ Ha tehát a modern maiakkal együtt gyűjtjük és tanulmányozzuk őket, bizonyára megérdemlik fáradságunkat, talán inkább is, mint a nem is nagyon régen divatossá vált képes-levelezőlapok gyűjtése, avagy a régebbi érem-, bélyeg-, címszalag-, címerlenyomat, vagy plakátgyűjtés.

□ Az exlibrisek gyűjtése újabb keletű, alig 25—30 éves.

□ Ma már külföldön, különösen Németországban és Angliában társulatok keletkeztek a gyűjtők támogatására s az exlibris-gyűjtés fellendítésére. Külföldön az exlibriseknek külön irodalmuk is van.

□ Ez összműködés eredménye, hogy a kis művészlapok iránti érdeklődés napról-napra fokozódik, a gyűjtők szaporodnak, a nagy-közönség kedvet kap exlibrisek készítésére, a művészek pedig azok rajzolására. Az exlibrisek közkedveltsége annyira növekedik, hogy az eredetileg könyvet jelző cédulák helyébe, exlibris alakban művészlapok készülnek csupán a csere, illetőleg gyűjtés céljaira.

□ Mi sem természetesebb tehát, minthogy az exlibrisek széles körben terjedése a festészet és rajzművészet fellendítésére vezet. Így bátran mondhatjuk, hogy az exlibrisek gyűjtése nemzeti közművelődési tényező.

□ Magyarországon az exlibris mozgalom Rozsnyay kezdeményezésére az 1903. évben a budapesti Iparművészeti-Muzeum exlibris kiállításával indul meg. E ki-

állításra összegyűjtötték az összes magyarországi exlibriseket s bemutatták, hogy e téren is nemcsak újabb termékeink vannak, de — noha a törökhódítás és egyéb ezer baj irodalmunk széles körben fejlődését, a könyvek iránti érdeklődést megzavarta — mégis akadnak a XVI. század óta exlibriseink is.

□ Azóta számos érdemes gyűjtő, tekintélyes művész figyelme fordult e csinos, érdekes — sport felé, mely a kellemes hasznossal szorosán köti egybe.

□ A „Kultura“ lelkesedéssel és örömmel csatlakozik e mozgalomhoz, terjeszteni igyekszik a művelt nagyközönség körében e nemes szórakozást, főleg azért, hogy a kedélyre, lelkiütlehető nagy körben még mindig kevésbé érdekesített magyar képzőművészetet evvel is közelebb hozza a nemzet szívéhez.

□ Jóllehet e mai ismertetésem az általános keretben mozog, még sem mulaszthatom el, hogy egyre-másra felhívjam a tisztelt olvasók és exlibrist gyűjtői, — rajzoltatni hajlandók figyelmét.

□ Az exlibrisek tulajdonképpeni formája a könyvtulajdonost jelző művészi lapocska. Igaz, hogy magyar olvasó közönségünk napról-napra növekszik, a könyvek kedveltsége gyarapszik, mégis aránylag kevés magánkönyvtárral rendelkezünk, helyesebben mondva: nincs minden művelt embernek könyvtára. Egy pár könyvért pedig sokan feleslegesnek tartanak a művészi exlibris rendelését, ámátor csupán gyűjtési célokra szintén készülhetnek ezek.

□ Ajánlatos volna tehát a magyar exlibrisek kiegészítésül — művészi névjegyek közhasználatára, divatossá tétele.

□ A régi exlibrisek között is találunk egyes művészi névjegyeket, de ránk nézve főleg az érdekes, hogy a külföld manap e válfajról megfélekedni

látszott s ha mi jelenleg az exlibris művészetet ebbe az irányba terelnénk, ez független, önálló, bizonyos tekintetben eredeti működésünk volna.

□ Másrészt pedig ismét támogatnánk a festő illetve rajzművészetet s vele együtt finom izlésünk, szépérzékünk s a művészetek iránti érdeklődés is kifejeződnék.

□ Midőn az exlibrisek, illetőleg művészi névjegyek részletezését későbbre, azaz máskorra tartom, nem mulaszthatom el az érdeklődő olvasó közönség figyelmét mindjárt először ráterelni arra, hogy exlibriseink illetőleg művészi névjegyünk legyenek:

□ a) valóban művésziek;

□ b) fejeződjék ki bennük nemzeti egyéniségünk, azaz lássunk rajtuk magyar motivumokat,

□ c) óvakodjunk a hypermodernismustól, mert az exlibris-gyűjtés internacionális, s így nemzeti büszkeségből nem szabad olyan lapokat produkálnunk, mely a külföldön visszatetszést szülne, esetleg a magyar művészetet pellengére állítaná.

□ Tudatában vagyok, hogy fenti kívánalmaknak azonnal eleget nem tehetünk, mert bizonyos tekintetben ráutaltak vagyunk a külföldi, immár számos végtelen különböző izlésnek megfelelő művészlapokra, ha nem is tartalomban, de felfogásban, külsőségek utánzásában. Azonban meggyőződésem, hogy mihelyt a nagyközönség figyelme az exlibrisek felé fordul, derék magyar művészeink ebben az irányban sem maradnak a külföldiek mögött.

□ Végül ha szabad egyéni izlésemet megemlítenem, a durva vonású, darabos exlibris rajzokban a forma és tartalom között viszás, sértő ellentétességet érzek. Apró rajzban legyen az: alak, tájkép vagy bármi más, csak a mikroszkopikusan finom kidolgozás érheti el az esztetikailag is tetsző művészetet!

GYÖRY JENŐ.

Röttig Odo rajza.